

Research Paper

Designing a Model of Factors Affecting Students' Learning Disabilities: A Grounded Theory Approach

Khatereh Khalilinezhad^{1*} & Nima SadeghZadeh Belil²

1. MA in Educational Psychology, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.

2. PhD student in psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Use your device to scan
and read article online

Article Info:

Received: 2026/04/17

Accepted: 2026/07/28

Available Online: 2026/09/16

Citation: Khalilinezhad, K. & SadeghZadeh Belil, N. (2026). Designing a Model of Factors Affecting Students' Learning Disabilities: A Grounded Theory Approach [Persian]. *Journal of Learning Disabilities*, 15(4): 1-12. <https://doi.org/10.22098/jld.2026.19588.2323>

10.22098/jld.2026.19588.2323

Extended Abstract

1. Introduction

Learning disability is a comprehensive concept used to describe individuals with intellectual disabilities and complex communication needs, and it is associated with delayed language learning and failure to achieve the language proficiency of peers (Kleinert et al., 2023). These disabilities limit an individual's ability to participate fully in society and to benefit from learning opportunities (Abbeduto & Thurman, 2022), and they affect the acquisition, organization, retention, and comprehension of information (Ezzatibabi & Ghasemi, 2021). These students have less self-control and more bullying-victimization behaviors, and they are exposed to higher behavioral and social problems (Ezzatibabi & Ghasemi, 2021; Faramarzi & Enayati, 2021). Learning disabilities do not occur in isolation; rather, they result from the complex interaction of environmental, educational, psychological, social-familial, and economic factors (Kankam et al., 2023; Sabahi & Heidari, 2022; Ziadat, 2021). Inappropriate school and home environments, lack of resources, insufficient parental support, and unfavorable socioeconomic conditions are considered important predisposing factors (Kankam et al., 2023; Sabahi & Heidari, 2022), and online learning can also be facilitating or exacerbating depending on the type and severity of the disability (Sabahi & Heidari, 2022; Ziadat, 2021). On the other hand, self-regulation skills, emotional and motivational processing, and psychological interventions play a vital role in reducing

these disabilities (Samii-ZafarGhandi et al., 2021; Rezaei Fard et al., 2021; Ghadampour et al., 2021). Given the multidimensional nature of this phenomenon and the interaction of individual and environmental factors, accurately identifying the factors and designing a systematic model is necessary. Grounded theory, as a qualitative and data-driven approach, makes it possible to extract the actual structure of these factors and the relationships among them (Kankam et al., 2023; Sabahi & Heidari, 2022). Given the lack of independent research in this field and the importance of the prevalence of these disorders in schools, this study seeks to answer the question of which factors, based on grounded theory, affect students' learning disabilities.

2. Materials and Methods

The present study was qualitative in terms of approach and based on grounded theory, applied in terms of purpose, and non-experimental in terms of data collection. Data were collected through in-depth, semi-structured, face-to-face interviews with experts in psychology, education, and pedagogy, as well as principals, teachers, and students in the city of Ardabil during the 2024–2025 academic year. Purposive sampling was conducted, and 35 participants were selected until theoretical saturation was reached. Each interview lasted between 45 and 60 minutes, and after obtaining informed consent, all interviews were recorded, transcribed, and used for coding and analysis. To ensure the reliability of the analysis, one interview was independently coded by the researcher and a trained colleague, and a Cohen's kappa coefficient of 0.82 was obtained, which indicated highly favorable reliability. The validity of the instrument was also confirmed by

*Corresponding Author:

Khatereh Khalilinezhad

Address: Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.

Tel: +98 (902) 3541268

E-mail: khaterehkhallilinezhad@gmail.com

Copyright © 2026 by Authors. Published by University of Mohaghegh Ardabili. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 international license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial purposes uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

seeking the opinions of 8 professors of psychology and educational sciences and applying the suggested revisions. Furthermore, to assess the validity of the findings, the final model was provided to 14 interviewees, all of whom confirmed its conformity with their field experiences.

3. Results

The findings revealed that learning disabilities constitute a multidimensional phenomenon emerging from the complex interaction of causal, contextual, intervening, strategic, and consequential factors. The systematic categorization of open, axial, and selective codes is

summarized in Table 1.

As illustrated in Table 1, causal conditions directly trigger learning difficulties across psychological, social, educational, and physical domains. These are situated within broader contextual conditions (individual, familial, and environmental features) and modulated by intervening conditions (support systems and technological aids). In response, multi-level strategies are adopted by students and educators to mitigate challenges, which ultimately determine the multifaceted consequences on academic attainment, psychosocial well-being, and long-term life opportunities

Table 1. Coding Paradigm of Factors Influencing Students' Learning Disabilities

Selective Code (Dimension)	Axial Code (Category)	Open Codes (Extracted Concepts)
Causal Conditions	Psychological Factors	Working memory deficits, conceptual difficulties, language/communication limitations, impaired motivational self-regulation, sensory/emotional processing issues, low self-esteem, test anxiety.
	Social Factors	Peer rejection/bullying, labeling, negative social stigma, parental criticism, family conflicts, lack of peer/family social support networks.
	Educational Factors	Ineffective teaching methods, lack of individualized instruction, crowded classrooms, poor classroom management, lack of continuous feedback, insufficient learning resources.
	Environmental Factors	Suboptimal lighting and ventilation, noise pollution, inadequate educational spaces, limited access to assistive technology, socio-economic hardship.
Contextual Conditions	Individual & School Context	Individual cognitive/mental traits, learning delays, school infrastructure deficits, lack of specialized educators, lack of a safe educational environment.
	Family & Socio-Cultural Context	Inadequate home study space, low parental involvement, socio-economic constraints, societal bias, limitations during remote/online learning.
Intervening Conditions	Direct Interventions	Direct educational interventions, psychological and counseling support, educational technology integration, peer/collaborative support groups.
Strategies	Adaptive & Coping Actions	Individual self-regulation/study skills, leveraging digital/smart learning tools, collaborative and peer-assisted learning, emotional management and positive thinking training.
Consequences	Academic & Psycho-Social Outcomes	Academic decline (reading/writing difficulties, dropouts), psychological distress (social anxiety, depression, low self-efficacy), limited future educational/career opportunities, diminished overall quality of life.

4. Discussion and Conclusion

The results showed that students' learning disabilities are a multidimensional phenomenon formed in the complex interaction of psychological, educational, social-familial, and environmental factors. In this model, the causal conditions included learning difficulties, reduced motivation and self-confidence, poor teaching quality, lack of educational resources and tools, as well as unfavorable economic and family conditions. These results are consistent with the findings of [Saratikyan \(2024\)](#), [Kankam et al. \(2023\)](#), [Kleinert et al. \(2023\)](#), [Amaresha and Kuriakose \(2024\)](#), and [Burk and Hasbrouck \(2023\)](#). Moreover, psychological factors such as weak self-regulation, emotional and sensory disorders, and motivational problems were associated with consequences such as anxiety, depression, reduced self-concept, and bullying-victimization behaviors ([Ezzatibabi & Ghasemi, 2021](#); [Faramarzi & Enayati, 2021](#); [Rezaei Fard et al., 2021](#); [Samii-ZafarGhandi et al., 2021](#); [Ghadampour et al., 2021](#)). On the other hand, limitations of the school environment, academic pressures, teacher shortages, and inadequate equipment were also identified as effective contextual factors ([Zheng & Zhao, 2023](#); [Kankam et al., 2023](#)). Overall,

strategies such as teaching self-regulation skills, study management, effective school-family interaction, and the use of educational technology can reduce the negative effects of learning disabilities and help improve students' academic and social performance ([Sabahi & Heidari, 2022](#); [Ziadat, 2021](#); [Saratikyan, 2024](#)). Therefore, designing comprehensive and multidimensional interventions is necessary to prevent and reduce these disabilities.

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

Ethical principles are fully observed in this article.

Funding

This research has not received any financial support.

Authors' contributions

All the authors have participated in the design, implementation, and writing of different parts of this research.

Conflicts of interest

According to the authors' statement, this article has no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

طراحی الگوی عوامل موثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان با رویکرد گراند تئوری

خاطره خلیلی‌نژاد^{*۱} و نیما صادقراده بلبل^۲

۱. کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.
۲. دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

Use your device to scan
and read article online

استاددهی: خلیلی‌نژاد، خ. و صادقراده بلبل، ن. (۱۴۰۵). طراحی الگوی عوامل موثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان با رویکرد گراند تئوری. فصلنامه

ناتوانی‌های یادگیری، ۱۵(۴): ۱۲-۱۰. <https://doi.org/10.22098/jld.2026.19588.2323>

doi 10.22098/jld.2026.19588.2323

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۶/۲۵

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، طراحی الگوی عوامل موثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان با رویکرد گراند تئوری بود.**روش‌ها:** روش پژوهش حاضر کیفی، از نوع گراند تئوری بود. جامعه آماری پژوهش شامل متخصصان آموزشی و تربیتی، مدیران، آموزگاران و دانش‌آموزان شهر اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ بود. با روش نمونه‌گیری هدفمند ۳۵ نفر انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق چهره‌به‌چهره و تا رسیدن به اشباع نظری گردآوری شد. پایایی بین‌کدگذاران با ضریب کاپای کوهن ۰/۸۲ و روایی ابزار و یافته‌ها توسط اساتید و مصاحبه‌شوندگان تأیید شد.**یافته‌ها:** تحلیل داده‌ها نشان داد ناتوانی‌های یادگیری تحت تأثیر شرایط علی (عوامل روان‌شناختی، آموزشی و اجتماعی-خانوادگی)، شرایط زمینه‌ای (ویژگی‌های فردی، وضعیت اقتصادی خانواده و کیفیت مدرسه)، عوامل مداخله‌گر (مهارت‌های مطالعه، خودتنظیمی، حمایت خانواده و همسالان)، راهبردها (اقدامات آموزشی و روان‌شناختی، مدیریت مطالعه و تعامل مدرسه و خانواده) و پیامدها (تحصیلی، روانی و اجتماعی) قرار دارند.**نتیجه‌گیری:** مدل ارائه‌شده انسجام و کفایت لازم را دارد و می‌تواند چارچوبی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان باشد. توصیه می‌شود راهبردهای آموزشی، روان‌شناختی و حمایتی برای ارتقای انگیزه، مهارت‌های مطالعه، خودتنظیمی و سلامت روان دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها:

ناتوانی‌های یادگیری، دانش‌آموزان، گراند تئوری

مقدمه

ناتوانی یادگیری^۱ مفهومی مهم و جامع است که برای تعریف افراد دارای ناتوانی و نیازهای ارتباطی پیچیده، استفاده می‌گردد (کلینرت^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). ناتوانی‌های یادگیری می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر توانایی فرد در مشارکت کامل در جامعه و بهره‌مندی از فرصت‌های یادگیری در طول زندگی داشته باشد (ابدووتو و توردمن^۳، ۲۰۲۲). از طرفی ناتوانی‌های یادگیری در دانش‌آموزان به عنوان چالش‌هایی تعریف می‌شوند که توانایی آن‌ها در کسب، سازماندهی، حفظ یا درک اطلاعات به روش معمول را تحت تأثیر قرار می‌دهد (قاسمی و عزتی‌بابی، ۱۴۰۰).

قدم‌پور و همکاران، ۱۴۰۰؛ فرامرزی و عنایتی، ۱۴۰۰). این ناتوانی‌ها می‌تواند باعث ضعف در خودتنظیمی انگیزشی، پردازش هیجانی و حس شوند و عملکرد تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان را محدود کنند (رضایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰). به طور متوسط، دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری، خودکنترلی کمتری دارند و رفتارهای قلدری-قربانی در آن‌ها بیشتر مشاهده می‌شود. همچنین، این دانش‌آموزان در معرض

1. Learning Disability
2. Kleinert
3. Abbeduto & Thurman

* نویسنده مسئول:

خاطره خلیلی‌نژاد

نشانی: واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

تلفن: ۲۳۵۴۱۳۶۸ (۹۰۲) ۰۹۸+

پست الکترونیکی: khaterehkhailinezhad@gmail.com

ناتوانی‌های یادگیری

خطر بالاتری برای بروز مشکلات رفتاری و اجتماعی قرار دارند که نیازمند مداخلات آموزشی و حمایتی هدفمند است (قاسمی و عزتی‌بابی، ۱۴۰۰). دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در طول دوره تحصیل خود با مجموعه‌ای از چالش‌های تحصیلی و روانی-اجتماعی مواجه هستند و این چالش‌ها شامل مشکلات بنیادین در حوزه‌هایی مانند خواندن، نوشتن و املا است و می‌تواند عملکرد تحصیلی و مشارکت اجتماعی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد (آمارشا و کوریاکوس، ۲۰۲۳). همچنین ناتوانی‌های یادگیری چالش‌های مهمی را برای دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری ایجاد می‌کنند (ژنگ^۱، ۲۰۲۳). از طرفی براساس آمارهای جهانی، تقریباً ۵ تا ۱۵ درصد دانش‌آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی با ناتوانی یادگیری تشخیص داده می‌شوند و این درصد در برخی کشورها به دلیل عدم شناسایی دقیق، می‌تواند بالاتر باشد (آمارشا و کوریاکوس^۲، ۲۰۲۳). پیامدهای این ناتوانی‌ها شامل افزایش خطر ترک تحصیل، اضطراب، افسردگی و کاهش خودپنداره دانش‌آموزان است (بورک و هسبراک^۳، ۲۰۲۳).

از طرفی ناتوانی‌های یادگیری در دانش‌آموزان ناشی از مجموعه‌ای از عوامل مختلف هستند که در زمینه‌های آموزشی و اجتماعی بروز می‌کنند. یکی از مهم‌ترین عوامل، تأخیر در یادگیری زبان و عدم دستیابی به سطوح شایستگی زبانی نزدیک به همسالان با رشد طبیعی است، که توانایی افراد دارای ناتوانی‌های ذهنی را در مشارکت کامل در جامعه و بهره‌مندی از فرصت‌های یادگیری در طول زندگی محدود می‌کند (ساراتیکیان^۴، ۲۰۲۴). علاوه بر این، ماهیت زندگی آموزشی و اجتماعی کلاس، دانش‌آموزان دارای ناتوانی ذهنی را در موقعیت نامناسبی قرار می‌دهد و تعاملات آموزشی و اجتماعی آن‌ها را محدود می‌کند (ابدووتو و توردمن^۵، ۲۰۲۲). همچنین عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان، شامل ترکیبی از فاکتورهای محیطی، آموزشی و شرایط خاص مرتبط با یادگیری هستند (کانکام^۶ و همکاران، ۲۰۲۳؛ صباحی و حیدری، ۱۴۰۱؛ زیادت^۷، ۲۰۲۱). ناتوانی‌های یادگیری به صورت مجزا رخ نمی‌دهند، بلکه نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل زمینه‌ای و محیطی هستند که می‌توانند به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان، به ویژه آن‌هایی که دارای ناتوانی‌های ذهنی هستند، تأثیر بگذارند (ساراتیکیان، ۲۰۲۴). عوامل محیطی نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری ناتوانی‌های یادگیری دارند. محیط مدرسه و کلاس درس، به عنوان فضای اصلی یادگیری، می‌تواند شرایط مساعد یا نامساعدی برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایجاد کند. فضاهای آموزشی نامناسب، کمبود منابع، تراکم دانش‌آموزان و نبود تجهیزات مناسب، همگی می‌توانند باعث کاهش مشارکت، ایجاد استرس و دشواری در یادگیری شوند (کانکام و همکاران، ۲۰۲۳). علاوه

بر مدرسه، محیط خانه نیز می‌تواند نقش قابل توجهی در شکل‌گیری ناتوانی‌های یادگیری داشته باشد. محیط نامساعد خانه، کمبود منابع آموزشی، حمایت ناکافی والدین و شرایط اقتصادی-اجتماعی نامطلوب می‌تواند بر توانایی یادگیری دانش‌آموزان تأثیر منفی بگذارد و آن‌ها را در مسیر پیشرفت تحصیلی با مشکلات بیشتری مواجه کند (کانکام و همکاران، ۲۰۲۳؛ صباحی و حیدری، ۱۴۰۱). در شرایط خاص مانند همه‌گیری بیماری کرونا، یادگیری آنلاین نیز عوامل خاص خود را در ارتباط با ناتوانی‌های یادگیری به همراه داشته است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که یادگیری آنلاین تأثیر متفاوتی بر دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری دارد و دانش‌آموزانی که دارای ناتوانی‌های چندگانه هستند، بیشترین تأثیرات منفی را تجربه می‌کنند (صباحی و حیدری، ۱۴۰۱؛ زیادت، ۲۰۲۱). عوامل روان‌شناختی-تربیتی نیز بخش مهمی از ناتوانی‌های یادگیری را تشکیل می‌دهند. آموزش راهبردهای یادگیری خودتنظیمی می‌تواند بر خودکارآمدی، تفکر انتقادی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان اثر مثبت داشته باشد و به کاهش ناتوانی‌های یادگیری کمک کند (سمیعی‌زفرقندی و همکاران، ۱۴۰۰). در دانش‌آموزان دارای ناتوانی ذهنی، مشکلات روان‌شناختی-تربیتی عمده‌تأ ناشی از ناکافی بودن سازماندهی یادگیری مشترک، کمبود حمایت‌های تربیتی و فقدان مهارت‌های خودتنظیمی است که می‌تواند فعالیت‌های آموزشی آن‌ها را محدود و عملکرد تحصیلی آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد (ساراتیکیان، ۲۰۲۴). به طور کلی، شواهد نشان می‌دهد که ناتوانی‌های یادگیری نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل محیطی، آموزشی، روان‌شناختی و فناوری هستند و توجه به تمامی این ابعاد برای طراحی مداخلات آموزشی و حمایتی هدفمند، ارتقای کیفیت یادگیری و کاهش اثرات منفی ناتوانی‌های یادگیری ضروری است.

از طرفی مطالعات مختلف نشان می‌دهند که ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل فردی، آموزشی، اجتماعی و محیطی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر فرآیند یادگیری و عملکرد تحصیلی آن‌ها اثر می‌گذارد. ساراتیکیان (۲۰۲۴) در پژوهشی با تمرکز بر دانش‌آموزان دارای ناتوانی ذهنی نشان داد که عواملی مانند شرایط تربیتی نامناسب و ماهیت زبانی محیط آموزشی از جمله محدودیت‌های اصلی در فعالیت‌های آموزشی این دانش‌آموزان هستند و می‌تواند عملکرد تحصیلی و مشارکت اجتماعی آن‌ها را تحت تأثیر قرار

1. Zheng
2. Amaresha & Kuriakoos
3. Burk & Hasbrouck
4. Saratikyan
5. Kankam
6. Ziadat

ناتوانی‌های یادگیری

ناتوانی‌ها نه تنها عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را محدود می‌کنند، بلکه باعث کاهش مهارت‌های خودتنظیمی، ضعف در پردازش هیجانی و حسی، افزایش رفتارهای قلدری-قربانی و آسیب‌های روان‌شناختی-اجتماعی می‌شوند (قاسمی و عزتی‌بابی، ۱۴۰۰؛ رضایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰؛ فرامرزی و عنایتی، ۱۴۰۰). پیامدهای بلندمدت این ناتوانی‌ها شامل کاهش مشارکت اجتماعی، محدودیت در بهره‌مندی از فرصت‌های آموزشی و افزایش خطر ترک تحصیل، اضطراب و افسردگی است (آمارشا و کوریاکوس، ۲۰۲۳؛ بورک و هسبراک، ۲۰۲۳؛ تیموری و همکاران، ۲۰۲۲). با توجه به پیچیدگی و تعامل عوامل فردی و محیطی، شناسایی دقیق این عوامل و طراحی الگوی نظام‌مند برای تبیین و درک روابط میان آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد. گراندت تئوری به عنوان رویکردی کیفی و داده‌محور، امکان استخراج و تبیین ساختار واقعی این عوامل و روابط میان آن‌ها را فراهم می‌کند، به گونه‌ای که می‌توان شرایط زمینه‌ای و علی مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری را شناسایی و راهبردها و مداخلات آموزشی مؤثر را طراحی نمود (کانکام و همکاران، ۲۰۲۳؛ صباحی و حیدری، ۱۴۰۱). همچنین با توجه به اینکه پژوهش مستقلاً در این زمینه صورت نگرفته است، خلا پژوهشی احساس می‌شود. این پژوهش دارای اهمیت است، زیرا شناسایی عوامل اثرگذار بر ناتوانی‌های یادگیری می‌تواند عملکرد مطلوب تحصیلی و یادگیری دانش‌آموزان را ارتقا دهد و با توجه به شیوع این اختلالات در مدارس، اهمیت پرداختن به این موضوع بیش از پیش احساس می‌شود. همچنین، از آنجا که ناتوانی‌های یادگیری بر عوامل مختلف اجتماعی، روانی و زیستی فرد اثرگذار هستند، انجام این پژوهش ضرورت دارد، زیرا شناسایی این عوامل و پرداختن هدفمند به آن‌ها می‌تواند در کنترل مؤثر ناتوانی‌ها و ارتقای کیفیت زندگی و تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد. با توجه به مفاهیم مطرح‌شده این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که براساس نظریه داده بنیاد چه عوامل بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان موثراند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش کیفی، از نوع نظریه‌ی داده‌بنیاد (گراندت تئوری) و از لحاظ هدف، کاربردی بود.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش شامل روانشناسان، خبرگان آموزشی و تربیتی، مدیران، آموزگاران و دانش‌آموزان شهر اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ بودند. نمونه‌ی آماری شامل ۳۵ نفر از اعضای جامعه‌ی آماری بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. مصاحبه‌ها در بازه‌ی زمانی ۴۵ تا ۶۰ دقیقه انجام گرفت و فرایند گردآوری داده‌ها تا دستیابی به اشباع نظری

دهند. **کانکام و همکاران (۲۰۲۳)** نیز تأکید کردند که عوامل محیطی مدرسه، شرایط کلاس و محرومیت‌های آموزشی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در بروز ناتوانی‌های یادگیری دارند و نمی‌توان موفقیت یا ناکامی تحصیلی دانش‌آموزان را صرفاً به ویژگی‌های فردی آن‌ها نسبت داد، چرا که تعامل بین محیط و فرد نقش کلیدی دارد. **کلینرت و همکاران (۲۰۲۳)** محدودیت‌های زبانی و ارتباطی را از چالش‌های جدی این دانش‌آموزان در محیط‌های آموزشی فراگیر برشمرده و بر ضرورت طراحی الگوهای آموزشی جامع و چندبعدی تأکید کرده‌اند که بتواند نیازهای یادگیری و اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی ذهنی را به‌طور کامل پاسخ دهد. همچنین پژوهش‌های **صباحی و حیدری (۱۴۰۱)** و **زیادات (۲۰۲۱)** نشان داده‌اند که یادگیری آنلاین می‌تواند به عنوان یک عامل تسهیل‌کننده یا تشدیدکننده ناتوانی‌های یادگیری عمل کند و شدت اثر آن بسته به نوع، تعداد و شدت ناتوانی‌های دانش‌آموزان متفاوت است؛ این یافته‌ها اهمیت توجه به تفاوت‌های فردی و طراحی دقیق محیط‌های یادگیری مجازی را نشان می‌دهد. مطالعات **سمعی‌زفرقندی و همکاران (۱۴۰۰)** و **رضایی‌فرد و همکاران (۱۴۰۰)** بر نقش حیاتی مهارت‌های خودتنظیمی و مؤلفه‌های روان‌شناختی مانند پردازش هیجانی و انگیزشی در شکل‌گیری و کاهش ناتوانی‌های یادگیری تأکید کرده‌اند و نشان داده‌اند که تقویت این مهارت‌ها می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی و کاهش پیامدهای منفی ناتوانی‌های یادگیری کمک کند. یافته‌های **قاسمی و عزتی‌بابی (۱۴۰۰)** و **فرامرزی و عنایتی (۱۴۰۰)** نیز نشان می‌دهند که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری خودکنترلی پایین‌تر، رفتارهای قلدری-قربانی بیشتر و سطوح بالاتری از هیجان‌های منفی تحصیلی دارند، که بر اهمیت مداخلات روان‌شناختی و تربیتی در بهبود تجربه یادگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی-رفتاری تأکید می‌کند. علاوه بر این، **قدمپور و همکاران (۱۴۰۰)** نشان دادند که آموزش تفکر مثبت گروهی می‌تواند همدلی را افزایش و اضطراب اجتماعی را کاهش دهد، که نقش مؤثر مداخلات گروهی و روان‌شناختی در کاهش پیامدهای منفی ناتوانی‌های یادگیری را برجسته می‌سازد. به‌طور کلی، مجموعه این یافته‌ها نشان می‌دهد که ناتوانی‌های یادگیری نه تنها به عوامل فردی محدود نمی‌شوند بلکه نتیجه تعامل مستمر و پیچیده‌ای از عوامل محیطی، آموزشی، روان‌شناختی و اجتماعی هستند و توجه به تمامی این ابعاد برای طراحی مداخلات آموزشی و حمایتی جامع و هدفمند ضروری است. درنهایت با توجه به اینکه ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان پدیده‌ای پیچیده و چندبعدی است که تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی، آموزشی، اجتماعی-خانوادگی، اقتصادی و محیطی شکل می‌گیرد (**کلینرت و همکاران، ۲۰۲۳؛ ساراتیکیان، ۲۰۲۴؛ کانکام و همکاران، ۲۰۲۳**). این

ناتوانی‌های یادگیری

ادامه یافت؛ به این معنا که در مراحل پایانی، داده‌ی جدیدی برای افزودن به مقولات و مفاهیم استخراج‌شده حاصل نشد. تمامی مصاحبه‌ها با رضایت مشارکت‌کنندگان ضبط، پیاده‌سازی و سپس برای کدگذاری و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق چهره‌به‌چهره با متخصصان روانشناسی، آموزشی و تربیتی، مدیران، آموزگاران و دانش‌آموزان شهر اردبیل گردآوری شد. ملاک انتخاب متخصصان، داشتن تجربه‌ی فعال در حوزه‌ی آموزش و تربیت و آگاهی تخصصی نسبت به عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان بود. منظور از خبرگان، افرادی بودند که در حوزه‌ی فعالیت حرفه‌ای خود صاحب‌نظر، تأثیرگذار و دارای تجربه‌ی عملی مرتبط بودند. به‌منظور بررسی پایایی تحلیل داده‌ها، از پایایی بین دو کدگذار استفاده شد. بدین منظور، یک مصاحبه به‌طور مستقل توسط پژوهشگر و یک همکار پژوهشگر آموزش‌دیده کدگذاری شد و میزان توافق بین کدها با استفاده از ضریب کاپای کوهن محاسبه گردید. مقدار ضریب کاپا برابر با ۰/۸۲ به دست آمد که بیانگر پایایی بسیار مطلوب

و قابلیت اعتماد بالای فرایند کدگذاری است.

برای بررسی روایی ابزار پژوهش، سؤالات مصاحبه در اختیار ۸ نفر از اساتید رشته‌های روان‌شناسی و علوم تربیتی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی، روایی محتوایی آن‌ها تأیید شد. همچنین به‌منظور بررسی روایی یافته‌ها، مدل استخراج‌شده از تحلیل داده‌ها در اختیار ۱۴ نفر از مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت و از آنان خواسته شد دیدگاه خود را درباره‌ی انطباق مدل با تجربیات و واقعیت‌های میدانی بیان کنند. تمامی مشارکت‌کنندگان مدل نهایی را تأیید کردند؛ ازاین‌رو، روایی یافته‌های پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌ها

براساس مصاحبه‌ها و داده‌های به‌دست‌آمده، یافته‌های حاصل از کدگذاری باز، محوری و انتخابی در ارتباط با شرایط علی ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱. دسته‌بندی یافته‌های عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان بر اساس شرایط علی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
شرایط علی ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان	عوامل روانشناختی	محدودیت‌های زبانی، محدودیت ارتباطی، خودتنظیمی انگیزشی، پردازش هیجانی، پردازش حسی، خودکنترلی، هیجانات منفی و مثبت، تجارب یادگیری، اضطراب اجتماعی، ساخت شناختی، طرحواره‌های اولیه، انگیزه، اشتیاق به تحصیل، خستگی عاطفی، خستگی تحصیلی، آموزش تفکر مثبت، توجه ناکافی به مطالعه، ضعف در حافظه کاری، دشواری در درک مفاهیم، مشکلات حل مسئله، سردرگمی تحصیلی، نداشتن مهارت‌های یادگیری، سطح پایین اعتماد به نفس، فشار روانی، مشکلات هیجانی
	عوامل اجتماعی	دیدگاه والدین، پشتیبانی خانوادگی، برجستگی رفتاری، قربانی، جو عاطفی، جو حمایتی، طرد همسالان، فشار گروه همسالان، تبعیض اجتماعی، عدم پذیرش همسالان، فشار اجتماعی، نگاه منفی جامعه، کمبود تعاملات اجتماعی، عدم حمایت دوستان، عدم تشویق همسالان، عدم همیاری خانواده، نبود فرصت‌های اجتماعی، اختلافات خانوادگی، محدودیت فعالیت‌های گروهی، نبود شبکه‌های حمایتی، انتقادهای مکرر والدین، محیط خانواده تنش‌آلود، والدین استرس‌زدا، فقدان مشوق اجتماعی، شرایط اقتصادی نامطلوب
	عوامل آموزشی	تدریس نامناسب، عدم استفاده از حمایت به موقع تحصیلی، ارتباط معلم - دانش‌آموز، شرایط کلاسی، فشار آموزشی، محرومیت‌های آموزشی، سختگیری‌های آموزشی، نبود برنامه منظم، کمبود منابع آموزشی، نبود تجهیزات کافی، کلاس‌های شلوغ، عدم انعطاف معلم، نبود آموزش فردی‌سازی شده، کمبود توجه به تفاوت‌های فردی، روش‌های آموزشی غیرمؤثر، نبود بازخورد مستمر، سطح پایین کیفیت تدریس، فقدان حمایت تحصیلی، ضعف مدیریت کلاس، عدم ارائه فرصت تمرین، نبود فعالیت‌های عملی، نبود پیگیری پیشرفت، حجم زیاد تکالیف، کمبود مشاوره تحصیلی، عدم تطابق با سبک یادگیری دانش‌آموزان
عوامل محیطی	عوامل محیطی	حمایت ناکافی جسمانی، دیدگاه محیط پیرامون به فرد، روابط فردی - محیطی، توجه عوامل محیطی فرد، عدم دسترسی به وسایل مناسب آموزشی، مکان فیزیکی، تعامل فرد با محیط (بازی، تمرین و ...)، نیازهای برآورده نشده محیطی دانش‌آموز، تراکم کلاس‌ها، شرایط نور و تهویه نامطلوب، سر و صدای محیط، کمبود فضاهای آموزشی، فقدان کتابخانه یا منابع یادگیری، دسترسی محدود به فناوری، نبود محیط امن، محدودیت فعالیت‌های ورزشی، دسترسی ناکافی به تغذیه مناسب، مشکلات رفت و آمد، فشار محیطی در خانه، کمبود حمایت مدرسه، فقدان برنامه‌های تقویتی محیطی، عدم توجه به نیازهای ویژه، کمبود فضا برای تمرین عملی، عدم تطابق با محیط یادگیری، محدودیت منابع مالی

عوامل روانشناختی شامل محدودیت‌های زبانی و ارتباطی، مشکلات خودتنظیمی انگیزشی، پردازش هیجانی و حسی، ضعف در خودکنترلی، هیجانات منفی و مثبت، انگیزه و اشتیاق به تحصیل و سایر ویژگی‌های

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان تحت تأثیر مجموعه‌ای از شرایط علی قرار دارند که در چهار محور اصلی شکل می‌گیرد: عوامل روانشناختی، عوامل اجتماعی، عوامل آموزشی و عوامل محیطی.

ذهنی و شناختی دانش‌آموزان است که توانایی آنان در یادگیری، حل مسئله و مشارکت در فعالیت‌های تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

عوامل اجتماعی شامل حمایت یا فشار خانواده و همسالان، جو محیطی و تعاملات اجتماعی، بر چسب‌زنی، رفتارهای قلدری-قربانی، طرد همسالان و محدودیت‌های اجتماعی هستند که نقش واسطه‌ای در تقویت یا تضعیف یادگیری دانش‌آموزان دارند.

عوامل آموزشی به کیفیت تدریس، شرایط کلاس، ارتباط معلم و دانش‌آموز، کمبود منابع و تجهیزات، فشارهای آموزشی، محرومیت‌های آموزشی و روش‌های ناکارآمد تدریس مربوط می‌شوند که می‌توانند موجب دشواری در یادگیری، کاهش تمرکز و محدودیت فرصت‌های

آموزشی شوند.

عوامل محیطی شامل ویژگی‌های فیزیکی و اقتصادی محیط مدرسه و خانه، دسترسی به منابع و فناوری، تراکم کلاس، شرایط نور و تهویه، سر و صدای محیط، فقدان فضاهای آموزشی و محدودیت منابع مالی است که محیط یادگیری را برای دانش‌آموزان دشوار می‌کند و ناتوانی‌های یادگیری را تشدید می‌نماید.

به طور کلی، این چهار محور در تعامل با یکدیگر، توانایی یادگیری، مشارکت اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را به صورت مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهند و شکل‌گیری ناتوانی‌های یادگیری نتیجه ترکیب این شرایط علی است.

جدول ۲. دسته‌بندی یافته‌های عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان بر اساس شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
شرایط زمینه‌ای مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان	ویژگی‌های فردی و ذهنی دانش‌آموز	تأخیر در یادگیری زبان، ناتوانی در درک مفاهیم، ضعف حافظه کاری، محدودیت پردازش حسی، مشکلات خودتنظیمی انگیزشی، اختلالات هیجانی، سطح پایین خودکنترلی، اضطراب تحصیلی، افسردگی، ضعف در مهارت‌های خواندن
	ویژگی‌های آموزشی	محدودیت‌های محیطی مدرسه، تراکم بالای کلاس، کمبود منابع آموزشی، نبود تجهیزات مناسب، فشارهای تحصیلی، محیط آموزشی نامطلوب، ضعف مدیریت کلاس، نبود فضای امن برای یادگیری، محرومیت‌های آموزشی، کمبود مربی متخصص
	ویژگی‌های خانوادگی	شرایط نامطلوب خانه، کمبود منابع آموزشی در منزل، حمایت ناکافی والدین، شرایط اقتصادی-اجتماعی ضعیف، اختلافات خانوادگی، نبود فضای مناسب برای مطالعه، مشغله کاری والدین، فقدان مهارت‌های والدین در آموزش، کمبود تعامل والد-فرزند، فشار مالی
عوامل مداخله‌گر مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان	ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی	فشارهای گروه همسالان، تبعیض اجتماعی، نگاه منفی جامعه به ناتوانی‌ها، محدودیت فرصت‌های اجتماعی، تأثیر زبان و فرهنگ، شرایط خاص همه‌گیری کرونا، یادگیری آنلاین نامناسب، تفاوت‌های فردی در یادگیری آنلاین، ضعف شبکه‌های حمایتی، نبود مشوق‌های اجتماعی
	مداخلات آموزشی مستقیم	آموزش راهبردهای خودتنظیمی، تمرین مهارت‌های برنامه‌ریزی، تقویت مهارت‌های حل مسئله، تمرین توجه و تمرکز، آموزش تکنیک‌های حافظه، آموزش مهارت‌های خواندن و نوشتن، تمرین تفکر انتقادی، استفاده از روش‌های فعال یادگیری، بازخورد مستمر، آموزش یادگیری مشارکتی
	مداخلات روان‌شناختی و حمایتی	مشاوره فردی، مشاوره گروهی، حمایت روان‌شناختی، برنامه‌های مشاوره تحصیلی، تقویت اعتماد به نفس، ارائه حمایت انگیزشی، آموزش مهارت‌های اجتماعی، تمرین مدیریت اضطراب، برنامه‌های پیشگیری از قلدری، آموزش رفتارهای مثبت
	مداخلات فناورانه	تکنولوژی آموزشی، کلاس‌های آنلاین با پشتیبانی، نرم‌افزارهای آموزشی، استفاده از منابع دیجیتال، یادگیری ترکیبی، آموزش از طریق بازی، ابزارهای کمکی تحصیلی، برنامه‌های آموزشی شخصی‌سازی شده، استفاده از ویدئو و رسانه، دسترسی به محتوای چندرسانه‌ای
راهبردهای مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان	مداخلات گروهی و همسالان	حمایت همکلاسی‌ها، فعالیت‌های گروهی، همکاری با مربیان، شبکه‌های اجتماعی مدرسه، برنامه‌های مشارکتی، تمرین مهارت‌های همدلی، همکاری در پروژه‌ها، فعالیت‌های تیمی، تقویت مهارت‌های اجتماعی، تمرین یادگیری گروهی
	راهبردهای فردی	تمرین مهارت‌های خودتنظیمی، برنامه‌ریزی فردی، مدیریت زمان، استفاده از استراتژی‌های مطالعه فعال، تمرین یادگیری مشارکتی، تمرین حل مسئله، تقویت تفکر انتقادی، تمرین خودارزیابی، یادگیری مبتنی بر پروژه، تمرین مهارت‌های عملی
	راهبردهای فناورانه	استفاده از ابزارهای فناورانه، کلاس‌های آنلاین با پشتیبانی، نرم‌افزارهای آموزشی، منابع دیجیتال، اپلیکیشن‌های یادگیری، آموزش ترکیبی، بازی‌های آموزشی، محتوای چندرسانه‌ای، سیستم‌های مدیریت یادگیری، بازخورد آنلاین
	راهبردهای گروهی	تقویت تعامل با معلم، استفاده از بازخورد معلم، جلسات مشاوره تحصیلی، فعالیت‌های گروهی کلاس، آموزش همسالان، همیاری همکلاسی‌ها، همکاری در پروژه‌ها، تمرین رفتارهای مثبت، شبکه‌های حمایتی مدرسه، فعالیت‌های گروهی عملی
راهبردهای روان‌شناختی و انگیزشی		تمرین تفکر مثبت، تقویت انگیزه، تمرین همدلی، آموزش مدیریت هیجان، مقابله با اضطراب، تمرین خودکنترلی، تمرین خودارزیابی، آموزش مقابله با افسردگی، تقویت خودپنداره، تمرین مهارت‌های ارتباطی

ناتوانی‌های یادگیری

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
پیامدهای ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان	پیامدهای تحصیلی	ضعف در عملکرد تحصیلی، کاهش نمرات، دشواری در خواندن و نوشتن، مشکلات املائی، کندی پردازش اطلاعات، افت مشارکت در کلاس، محدودیت در تعامل با همسالان، بروز رفتارهای قلدری- قربانی، کاهش خودپنداره، اضطراب تحصیلی
	پیامدهای روان‌شناختی و رفتاری	اضطراب اجتماعی، کمبود اعتماد به نفس، مشکلات رفتاری، افسردگی، مشکلات هیجانی، رفتارهای انزواطلبانه، مشکل در ارتباط با همسالان، کاهش تعاملات اجتماعی، افزایش رفتارهای پرخطرگرانه، کاهش مشارکت در فعالیت‌های گروهی
پیامدهای فردی-زندگی روزمره	پیامدهای آموزشی-اجتماعی	ترک تحصیل، کاهش ادامه تحصیل، محدودیت در انتخاب رشته، کاهش فرصت‌های شغلی، ضعف در مهارت‌های حرفه‌ای، کاهش بهره‌وری آموزشی، عدم تحقق توانایی‌های بالقوه، محدودیت در ارتقای فردی، کاهش فرصت‌های یادگیری تجربی، دشواری در اشتغال آینده
	پیامدهای فردی-زندگی روزمره	کاهش کیفیت زندگی، فشار روانی، افزایش استرس، کاهش رضایت از تحصیل، دشواری در تعاملات اجتماعی، محدودیت فرصت‌های رشد فردی، فشار اقتصادی-اجتماعی، کاهش اعتماد به نفس، افزایش احساس ناتوانی، افسردگی و اضطراب مزمن

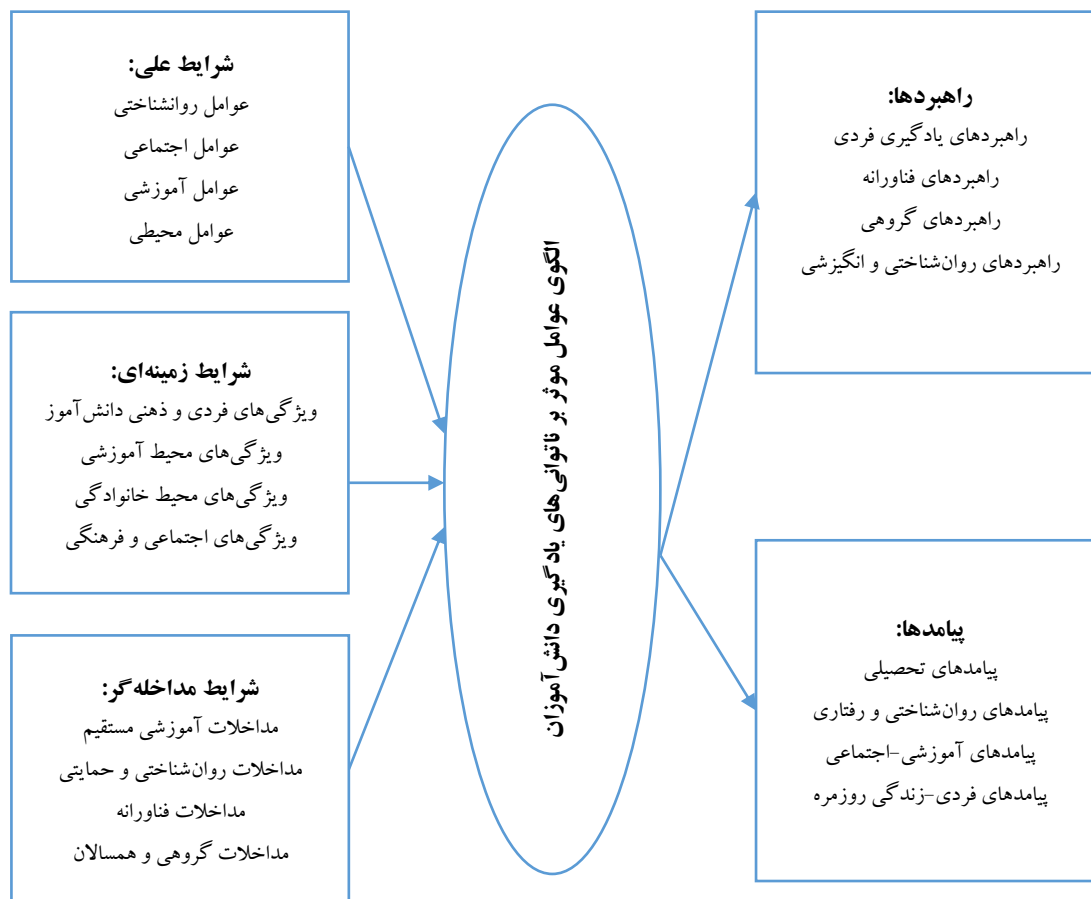
براساس یافته‌های جدول ۲، ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان تحت تأثیر مجموعه‌ای از شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر و راهبردهای مقابله‌ای شکل می‌گیرند و پیامدهای چندبعدی بر عملکرد تحصیلی، روان‌شناختی، رفتاری و اجتماعی دارند.

شرایط زمینه‌ای: ویژگی‌های فردی و ذهنی دانش‌آموزان، مانند تأخیر در یادگیری زبان، ناتوانی در درک مفاهیم، ضعف حافظه کاری، محدودیت پردازش حس، مشکلات خودتنظیمی انگیزشی، اختلالات هیجانی، سطح پایین خودکنترلی، اضطراب تحصیلی و افسردگی، توانایی یادگیری و تمرکز آن‌ها را محدود می‌کند. علاوه بر این، شرایط محیط آموزشی مانند تراکم بالای کلاس، کمبود منابع و تجهیزات، فشارهای تحصیلی، مدیریت ناکارآمد کلاس و نبود فضای امن یادگیری و شرایط خانوادگی و اقتصادی مانند کمبود منابع آموزشی در منزل، حمایت ناکافی والدین، شرایط اقتصادی ضعیف و نبود فضای مناسب مطالعه می‌توانند ناتوانی‌های یادگیری را تشدید کنند. همچنین ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی، شامل فشارهای گروه همسالان، تبعیض اجتماعی، نگاه منفی جامعه به ناتوانی‌ها و محدودیت فرصت‌های مشارکت، نقش مهمی در بروز و استمرار ناتوانی‌های یادگیری دارند.

عوامل مداخله‌گر: عوامل آموزشی، روان‌شناختی، فناورانه و گروهی می‌توانند نقش واسطه‌ای و تعدیل‌کننده بر ناتوانی‌های یادگیری داشته باشند. مداخلات آموزشی مانند آموزش راهبردهای خودتنظیمی، تمرین مهارت‌های برنامه‌ریزی، حل مسئله، تمرین توجه و تمرکز و

بازخورد مستمر، می‌توانند عملکرد دانش‌آموزان را بهبود بخشند. همچنین حمایت‌های روان‌شناختی و مشاوره فردی و گروهی، تقویت انگیزه و اعتماد به نفس، مدیریت اضطراب و تمرین مهارت‌های اجتماعی، به کاهش اثرات منفی ناتوانی‌های یادگیری کمک می‌کنند. استفاده از ابزارهای فناورانه و کلاس‌های آنلاین با پشتیبانی، و نیز فعالیت‌های گروهی و همکاری با همسالان، نقش موثری در تسهیل یادگیری دارند.

راهبردها: دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها با اقداماتی مانند تمرین مهارت‌های خودتنظیمی، برنامه‌ریزی فردی و مدیریت زمان، استفاده از استراتژی‌های مطالعه فعال، یادگیری مشارکتی، تقویت تفکر انتقادی، آموزش مهارت‌های عملی و بهره‌گیری از فناوری آموزشی، تلاش می‌کنند ناتوانی‌های یادگیری را مدیریت و اثرات آن را کاهش دهند. پیامدها: ناتوانی‌های یادگیری پیامدهای چندبعدی دارند. در بعد تحصیلی شامل ضعف در خواندن، نوشتن، مهارت‌های املائی و کاهش عملکرد تحصیلی است. در بعد روان‌شناختی و رفتاری شامل اضطراب، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، رفتارهای انزواطلبانه و مشکلات ارتباطی با همسالان است. در بعد آموزشی-اجتماعی و اقتصادی شامل محدودیت در فرصت‌های یادگیری، ادامه تحصیل و مهارت‌های حرفه‌ای، کاهش بهره‌وری آموزشی و محدودیت فرصت‌های رشد فردی می‌باشد. به طور کلی، ناتوانی‌های یادگیری یک پدیده چندبعدی است که تعامل شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر و راهبردهای مقابله‌ای شدت و پیامدهای آن را تعیین می‌کند.

نمودار ۱. الگوی عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری دانش‌آموزان بر اساس رویکرد گراند تئوری انجام شد. داده‌های به‌دست‌آمده در قالب شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها دسته‌بندی گردید.

یافته‌ها نشان دادند که شرایط علی شامل عوامل روانشناختی (مانند دشواری‌های یادگیری، کاهش انگیزه و اعتماد به نفس)، عوامل آموزشی (کیفیت پایین تدریس، تغییر شیوه‌های تدریس، کمبود منابع و ابزارهای آموزشی و فناوری)، و عوامل اجتماعی-خانوادگی و اقتصادی (شرایط اقتصادی نامناسب، مشکلات خانوادگی و فشارهای اجتماعی) می‌باشد. شرایط زمینه‌ای شامل ویژگی‌های فردی و روانشناختی دانش‌آموزان (مانند اختلالات حسی، اضطراب، مشکلات خودتنظیمی)، شرایط خانوادگی-اقتصادی (فقر، محدودیت منابع آموزشی، کمبود حمایت والدین) و عوامل محیط آموزشی-مدرسه‌ای (کمبود معلم، تجهیزات ناکافی، فشارهای تحصیلی) است. عوامل مداخله‌گر شامل حمایت روانشناختی و انگیزشی، مداخلات آموزشی و فناورانه، و نقش خانواده و همسالان در پشتیبانی از یادگیری دانش‌آموزان می‌باشد. راهبردها شامل

اقداماتی مانند آموزش مهارت‌های خودتنظیمی، مدیریت مطالعه، تمرین مهارت‌های تحصیلی و روانشناختی، تعامل مؤثر مدرسه و خانواده، و بهره‌گیری از فناوری آموزشی است. درنهایت، پیامدها نشان‌دهنده تأثیرات چندبعدی ناتوانی‌های یادگیری بر دانش‌آموزان هستند که شامل پیامدهای تحصیلی، روانشناختی-رفتاری و اجتماعی-اقتصادی می‌باشند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های ساراتیکیان (۲۰۲۴)، آمارشا و کوریاکوس (۲۰۲۳)، بورک و هسبراک (۲۰۲۳)، کانکام و همکاران (۲۰۲۳)، کلینرت و همکاران (۲۰۲۳)، ژنگ (۲۰۲۳)، صباحی و حیدری (۱۴۰۱)، ابدووتو و توردمن (۲۰۲۲)، حسینی و نجفی (۱۴۰۳)، قاسمی و عزتی‌بابی (۱۴۰۰)، فرامرزی و عنایتی (۱۴۰۰)، قدم‌پور و همکاران (۱۴۰۵)، رضایی‌فرد و همکاران (۱۴۰۰)، زیادات (۲۰۲۱) همسو است.

در تبیین عوامل مؤثر بر ناتوانی‌های یادگیری در دانش‌آموزان می‌توان گفت که این ناتوانی‌ها نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل روان‌شناختی، آموزشی، اجتماعی-خانوادگی، اقتصادی و محیطی است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر فرآیند یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان اثر می‌گذارند. عوامل روان‌شناختی شامل دشواری‌های یادگیری، کاهش انگیزه و اعتماد به نفس، ضعف در خودتنظیمی انگیزشی، اختلالات

ناتوانی‌های یادگیری

هیجانی و حسی، و مشکلات روانشناختی- تربیتی هستند که می‌توانند توانایی دانش‌آموزان را در کسب، سازماندهی، حفظ و کاربرد اطلاعات محدود کنند (ساراتیکیان، ۲۰۲۴؛ رضایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰؛ سمیعی‌زفرقندی و همکاران، ۱۴۰۰). این عوامل همچنین با پیامدهای رفتاری و اجتماعی از جمله افزایش اضطراب، افسردگی، کاهش خودپنداره و افزایش رفتارهای قلدری- قربانی مرتبط هستند (قاسمی و عزتی‌بایی، ۱۴۰۰؛ فرامرز و عنایتی، ۱۴۰۰؛ قدم‌پور و همکاران، ۱۴۰۵). عوامل آموزشی شامل کیفیت پایین تدریس، تغییرات مکرر در روش‌های تدریس، کمبود منابع و ابزارهای آموزشی و فناوری، و محدودیت‌های یادگیری آنلاین در شرایط خاص مانند همه‌گیری کرونا است که می‌تواند به عنوان عامل تسهیل‌کننده یا تشدیدکننده ناتوانی‌های یادگیری عمل کند (کانکام و همکاران، ۲۰۲۳؛ صباحی و حیدری، ۱۴۰۱؛ زیادات، ۲۰۲۱). در کنار این موارد، شرایط محیط آموزشی و مدرسه‌ای شامل کمبود معلم، تجهیزات ناکافی، فشارهای تحصیلی و فضای آموزشی نامناسب، از جمله عوامل زمینه‌ای هستند که فرصت‌های یادگیری مؤثر را محدود می‌کنند و می‌توانند بر مشارکت دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها تأثیر منفی داشته باشند (کلینرت و همکاران، ۲۰۲۳؛ ژنگ، ۲۰۲۳). همچنین عوامل اجتماعی- خانوادگی و اقتصادی نیز نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. شرایط اقتصادی نامناسب، کمبود حمایت والدین، مشکلات خانوادگی و فشارهای اجتماعی می‌تواند محدودیت‌های آموزشی را تشدید کند (جعفری و همکاران، ۱۴۰۳) و مسیر یادگیری دانش‌آموزان دارای ناتوانی را با چالش‌های بیشتری مواجه سازد (کانکام و همکاران، ۲۰۲۳؛ صباحی و حیدری، ۱۴۰۱؛ ابدوتو و توردمن، ۲۰۲۲). این تعامل پیچیده میان عوامل فردی، محیطی، آموزشی و اجتماعی- خانوادگی نشان می‌دهد که ناتوانی‌های یادگیری به صورت مجزا رخ نمی‌دهند و همواره نتیجه تعامل چندبعدی هستند (آمارشا و کوریاکوس، ۲۰۲۳؛ بورک و هسبراک، ۲۰۲۳؛ ساراتیکیان، ۲۰۲۴). راهکارها و عوامل مداخله‌گر شناسایی شده شامل حمایت روانشناختی و انگیزشی، مداخلات آموزشی و فناوری، آموزش مهارت‌های خودتنظیمی و مدیریت مطالعه، تمرین مهارت‌های تحصیلی و روانشناختی، تعامل مؤثر مدرسه و خانواده، و بهره‌گیری از فناوری آموزشی است که می‌تواند تأثیرات منفی ناتوانی‌های یادگیری را کاهش دهد و عملکرد تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان را بهبود بخشد (سمیعی‌زفرقندی و همکاران، ۱۴۰۰؛ خاوندی‌زاد اقدم و ابوالعالی الحسینی، ۱۴۰۳) و ساراتیکیان، ۲۰۲۴). این یافته‌ها بر ضرورت طراحی الگوهای آموزشی جامع و چندبعدی تأکید دارند که همزمان به جنبه‌های روانشناختی، آموزشی، اجتماعی و محیطی توجه کنند.

به طور کلی، ناتوانی‌های یادگیری در دانش‌آموزان محصول تعامل پیچیده عوامل روانشناختی، آموزشی، اجتماعی- خانوادگی و محیطی است. شناخت این عوامل و طراحی مداخلات هدفمند می‌تواند به کاهش اثرات منفی ناتوانی‌های یادگیری، ارتقای کیفیت یادگیری، بهبود مهارت‌های خودتنظیمی و افزایش مشارکت اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود. این پژوهش تأکید می‌کند که مداخلات جامع، شامل تقویت خودکارآمدی، آموزش راهبردهای یادگیری و مدیریت مطالعه، و حمایت فعال خانواده و مدرسه، نقش مهمی در بهبود عملکرد دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری دارد.

براساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادها کاربردی شامل آموزش مهارت‌های خودتنظیمی، مدیریت مطالعه و راهبردهای یادگیری برای دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری، ایجاد تعامل مؤثر و مستمر بین مدرسه و خانواده برای حمایت از فرآیند یادگیری و بهره‌گیری از فناوری آموزشی و ابزارهای دیجیتال برای تسهیل یادگیری و کاهش محدودیت‌های محیطی و آموزشی است؛ پیشنهادها پژوهشی آتی شامل بررسی اثرات مداخلات ترکیبی روانشناختی و آموزشی بر کاهش ناتوانی‌های یادگیری در دوره‌های مختلف تحصیلی، مطالعه عوامل فرهنگی و اجتماعی تأثیرگذار بر ناتوانی‌های یادگیری در مناطق مختلف کشور و ارزیابی تأثیر یادگیری آنلاین و فناوری‌های نوین آموزشی بر دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های چندانکه در شرایط بحرانی مانند همه‌گیری‌ها می‌باشد؛ محدودیت اصلی این پژوهش نیز به دلیل نمونه‌گیری محدود و تمرکز بر یک منطقه یا گروه خاص است که ممکن است نتایج آن قابل تعمیم به همه دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری نباشد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاقی تماماً در این مقاله رعایت شده است. شرکت‌کنندگان اجازه داشتند هر زمان که مایل بودند از پژوهش خارج شوند. همچنین همه شرکت‌کنندگان در جریان روند پژوهش بودند و اطلاعات آن‌ها محرمانه نگه داشته شد.

حامی مالی

این تحقیق هیچ گونه کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی در بخش‌های عمومی، تجاری یا غیر انتفاعی را دریافت نکرده است.

تعارض منافع

با اطمینان کامل و اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

References

- Abbeduto, L., & Thurman, A. J. (2022). Language and literacy in students with intellectual disabilities: Assessment, intervention, and moderators of progress. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 7(6), 1583–1584. [DOI:10.1044/2022_persp-22-00211]
- Amaresha, A. C., & Kuriakose, A. (2024). Experiences of students with learning disabilities in higher education: A scoping review. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 46(3), 196–207. [DOI:10.1177/02537176231200912]
- Burk, K. C., & Hasbrouck, J. (2023). *Connecting the science of reading to social justice: Introduction to the special section. School Psychology*, 38(1), 4–6. [DOI:10.1037/spq0000536]
- Ghadampour, E., Golsanamlu, M. & Kazemifard, D. (2026). Investigating the Relationship between Perceived Teacher Affective Support and Academic Engagement: The Mediating Role of Mastery Goal Orientation and Positive Achievement Emotions (Persian). *Journal of School Psychology and Institutions*, 15(1), 49-64 [In Persian] [DOI:10.22098/jsp.2026.18172.6260]
- Faramarzi, S., & Enayati, A. (2021). A study and comparison of academic emotions of students with specific learning disabilities. *Learning Disabilities*, 10(4), 87–103. [In Persian] [DOI:10.22098/jld.2021.6897.1736]
- Ghadampour, E. A., Ghasiri Goudarzi, S. Q., Derakhshan Far, R. A., & Padarvand, H. (2021). The effectiveness of group positive thinking training on improving empathy and reducing social anxiety in male students with learning disabilities. *Learning Disabilities*, 10(3), 366–379. [In Persian] [DOI:10.32598/JLD.10.3.6]
- Hosseini, Z. S., & Najafi, M. (2024). The structural pattern of relationship between insecure attachment styles and depression symptoms in students: The mediating role of perfectionism. *Journal of School Psychology and Institutions*, 13 (2), 87-102 [DOI:10.22098/jsp.2024.14161.5738]
- Jafari, E., Chaichian, Z., Pourmohseni, F. & Salmani, A. (2024). The effectiveness of acceptance and commitment training on anger control, resilience and in parents of children with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 13(3), 17-31. [In Persian] [DOI:10.22098/jld.2024.13727.2121]
- Kankam, T., Opoku-Asare, N., & Ampofo, M. G. (2023). Predictors of learning disabilities among visual arts students at the senior high school in Ghana. *International Journal of Education, Learning and Development*, 11(8), 41–60. [DOI:10.37745/ijeld.2013/vol11n84160]
- Khavandi Zad Aghadam, S. & Abolmaali Hosseini, K. (2025). Components of educational competence of elementary school students from the point of view of teachers, mothers and professionals: Qualitative research based on grounded theory. *Journal of School Psychology and Institutions*, 13(4), 62-74. [DOI:10.22098/jsp.2025.13121.5590]
- Kleinert, J. O., Kearns, J. F., Page, J. L., & Kleinert, H. L. (2023). Promising strategies for teaching augmentative and alternative communication in inclusive educational settings: A systematic review. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 54(4), 1333–1357. [DOI:10.1044/2023_LSHSS-22-00178]

منابع

- جعفری، ع.، چایچیان، ز.، پورمحسنی، ف. و سلمانی، ع. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش پذیرش و تعهد بر کنترل خشم و تاب‌آوری در والدین کودکان دارای ناتوانی یادگیری. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۳(۳)، ۱۷–۳۱. [DOI:10.22098/jld.2024.13727.2121]
- خاوندی‌زادآقدم، س.، و ابوالمعالی الحسینی، خ. (۱۴۰۳). مولفه‌های شایستگی تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی از دیدگاه معلمان، مادران و متخصصان: یک کاوش کیفی مبتنی بر نظریه داده بنیاد. *فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۱۳(۴)، ۷۴–۶۲. [DOI:10.22098/jsp.2025.13121.5590]
- حسینی، ز. س. و نجفی، م. (۱۴۰۳). الگوی ساختاری ارتباط میان سبک‌های دلبستگی ناایمن و علائم افسردگی در دانش‌آموزان: نقش میانجی کمالگرایی. *فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۱۳(۲)، ۸۷–۱۰۲. [DOI:10.22098/jsp.2024.14161.5738]
- رضایی‌فرد، ا.، مومنی، ا.، عقیقی، ا. و دانشمند، س. (۱۴۰۰). مقایسه خودتنظیمی انگیزشی، پردازش هیجانی و حسی در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری خاص و دانش‌آموزان عادی. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۰(۳)، ۳۴۴–۳۵۵. [DOI:10.32598/JLD.10.3.4]
- سمیعی‌زفرقندی، م.، نعمتی، م. و علیزاده، م. (۱۴۰۰). بررسی اثربخشی آموزش راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر خودکارآمدی و تفکر انتقادی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه‌ریزی درسی)*، ۱۸(۴۲)، ۱۵۳–۱۶۹. [DOI:10.30486/jsre.2021.1876974.1446]
- صباحی، ز. و حیدری، م. (۱۴۰۱). رتبه‌بندی و تحلیل عوامل مؤثر بر کیفیت یادگیری آنلاین دانش‌آموزان در دوران همه‌گیری کرونا. *مدیریت چشم‌انداز آموزشی*، ۳(۴)، ۱–۱۸. [DOI:10.22034/jmep.2021.314083.1077]
- عزت‌یابی، م. و قاسمی، ق. (۱۴۰۰). مقایسه خودکنترلی و رفتار قلدری- قربانی در دانش‌آموزان دچار اختلال یادگیری خاص و دانش‌آموزان بهنجار. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۰(۳)، ۳۵۶–۳۶۵. [DOI:10.32598/JLD.10.3.5]
- قدم‌پور، ع. ا.، گل‌صنم‌لو، م. و کاظمی‌فرد، د. (۱۴۰۵). بررسی رابطه حمایت عاطفی ادراک شده معلم و درگیری تحصیلی با نقش میانجی جهت‌گیری هدف پیشرفت تبحری و هیجانهای پیشرفت مثبت. *فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۱۵(۱)، ۴۹–۶۴. [DOI:10.22098/jsp.2026.18172.6260]
- فرامرزی، س. و عنایتی، ع. (۱۴۰۰). بررسی و مقایسه هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری خاص، ناتوانی‌های یادگیری، ۱۰(۴)، ۸۷–۱۰۳. [DOI:10.22098/jld.2021.6897.1736]

- Rezaei Fard, A., Momeni, A., Aghighi, A., & Daneshmandi, S. (2021). Comparison of self-motivational self-regulation, emotional and sensory processing in students with specific learning disorder and normal students. *Journal of Learning Disabilities*, 10(3), 344–355. [In Persian] [DOI:10.32598/JLD.10.3.4]
- Sabahi, Z., & Heidari, M. (2022). Ranking and analysis of factors affecting the quality of students' online learning during the COVID-19 pandemic. *Management and Educational Perspective*, 3(4), 1–18. [In Persian] [DOI:10.22034/jmep.2021.314083.1077]
- Samii-ZafarGhandi, M. S. Z., Alizadeh, M., & Nemat, M. (2021). Examining the effectiveness of self-regulated learning strategies training on self-efficacy and critical thinking of female high school students. *Journal of Surgical Research*. [In Persian] [DOI:10.30486/jsre.2021.1876974.1446]
- Saratikyan, L. (2024). Inclusion and learning: Factors affecting students with intellectual disabilities. *Armenian Journal of Special Education*, 8(1), 17–30. [DOI:10.24234/se.v8i1.14]
- Teymoori, R., Salmani, A. & Salehinejad, M. A. (2022). The relationship between emotional character with depression and anxiety in patients with polycystic ovary syndrome. *Journal of Research in Psychopathology*, 3(7), 47-53. [DOI:10.22098/jrp.2022.9595.1042]
- Ziadat, A. H. (2021). Online learning effects on students with learning disabilities: Parents' perspectives. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 16(2), 531–546. [DOI:10.12677/CES.2023.1112592]
- Zheng, N., & Zhao, M. (2023). Progress in research on students with learning disabilities and educational countermeasures. *Creative Education Studies*, 11(12), 4037–4043. [DOI:10.18844/cjes.v16i2.5656]